

ONDER REDACTIE VAN FENNEKEN VELDKAMP

DAK'ART

2010

Schrijver Léopold Senghor, Senegals eerste president, wilde ooit 25% van het overheidsbudget aan kunst besteden. De kunstbiënnale van Dakar heeft bescheidener middelen, maar groeide toch uit tot de belangrijkste van Afrika.

TEKST: FENNEKEN VELDKAMP

De biënnale neemt bezit van de hele stad. Voor de ramen van galleries, restaurants, winkels en scholen verschijnen posters met het woord 'OFF', die aangeven dat er wat te zien valt in het kader van het informele programma van Dak'art. Soms blijkt er één schilderij te hangen in een restaurant, of wordt er een videofilm gedraaid op een zolderkamer in een achterafstraat, ver boven de drukke verkeersaders van het centrum. Soms is er ook een compleet paviljoen ingericht, zoals het nationale museum uit Nigeria heeft gedaan in de hotelschool van Dakar, inclusief catalogus en conservatoren. Bruisende avondprogramma's in Dakar en op het nabijgelegen eiland Gorée maken het voor biënnalebezoekers een feest om door de stad te reizen. Eerst langs de druk bezochte modeshow van de bekende Senegalese ontwerpster Oumou Sy (in een zaal waar het licht om de haverklap uitvalt, wat het enthousiasme van het publiek enkel vergroot); dan snel door naar de liveperformance van de succesvolle Kamerose kunstenaar Barthélemy Toguo in de bomvolle tuin van het Institut Français; en dan nog maar een filmvertoning meepikken in de stadschouwburg. Om ten slotte uit te blazen met een cocktail in de lounge van het Novotel, waar kunstenaars en andere officiële gasten van de biënnale logeren. Overdag en 's avonds trekken biënnalebezoekers in groepjes van plek naar plek, te voet, of met veel te veel mensen in één taxi. Nederlanders van het Stedelijk Museum, museumdelegaties uit Finland en Denemarken, Britse en Zuid-Afrikaanse galeriehouders,

Amerikaanse wetenschappers, Senegalese journalisten, en ten slotte heel veel kunstenaars, vooral uit Afrika.

BRAAF De explosie van activiteiten in het informele programma vormt een contrast met de kleinschaligheid van de officiële hoofdtentoonstelling. Die bestaat uit het werk van slechts 26 kunstenaars. Het is de kleinste selectie ooit.

Het is elke keer de vraag of Dak'art doorgaat, maar dit jaar leken de financiële problemen groter dan ooit. Niet alleen haakte de Europese Unie af als sponsor, de biënnale heeft ook nog eens concurrentie van het Festival des Arts Nègres gekregen, dat later dit jaar in Dakar wordt gehouden.

Een kleine hoofdtentoonstelling dus, ingericht in het IFAN-museum voor Afrikaanse Kunst aan de Place Soweto. De selectie is wat aan de brave kant. De hoofdmoot van de werken (en van de aanmeldingen, zo verdedigt de selectiecommissie zich) bestaat uit schilderijen. Videowerk is nauwelijks te bekennen, en veel sculpturen voldeden niet aan de criteria van de jury. Zoals conservator Sylvain Sankale in de catalogus schrijft: 'Bij sculpturen beperken te veel kunstenaars zich tot 'recycling'. Dat levert een gevoel van ellende op, dat volgens het cliché kleeft aan onderontwikkelde landen. Zo'n gevoel past niet bij onze benadering van hedendaagse kunst in Afrika'.

Het lijkt wel erg kort door de bocht om te stellen dat het hergebruik van oude, gevonden materialen in nieuwe kunst alleen maar associaties met ellende oproept. Recycling is populair

Serge Alain Nitegeka Serge Alain Nitegeka (1983) uit Burundi was wegens visumproblemen niet aanwezig in Dakar. Ook zijn werk schitterde door afwezigheid. De kunstenaar, woonachtig in Zuid-Afrika, maakt levensgrote portretten in houtskool op houten kratten. Soms stopt een portret opeens bij de neus: daar konden Hutu's en Tutsi's elkaar aan herkennen tijdens de oorlog in 1994 in Rwanda, zo gaat het verhaal. Nitegeka had speciaal voor Dakar een nieuwe installatie willen maken. Ondanks zijn afwezigheid won hij een prijs van de Franse Fondation Blachère.

Untitled (Self-portrait), 2009, Charcoal and paint on wood, Detail

BEELD: AMALIA RAMANKIRAHINA

Tondo (triptique), 2008, Acrylique sur toile, toile marouflée sur bois

Amalia Ramanankirahina

(Madagaskar, 1966) worstelt met haar roots, en verwerkt die thematiek in haar kunst. 'Ik ben een blanke vrouw uit Afrika, die deels in Parijs woont; mijn vader is Malagassisch, mijn moeder half Frans, half Marokkaans. Ik heb in mijn jeugd in al die drie landen gewoond. Mijn ouders moesten migreren vanwege de Franse kolonisatie van Madagaskar. Zo'n geschiedenis hebben veel van de kunstenaars die hier zijn. Het is deel van de geschiedenis van Afrika. Geen wonder dat de hedendaagse kunst daar vaak over gaat.' Met haar werk, menselijke organen in roze, groene en zwarte inkt op ronde doeken, onderzoekt ze de positie van de mens in de hedendaagse wereld.

BEELD: DALILA DALLÉAS

Sans titre 3, 2009, huile sur toile

Het werk van de Algerijnse Dalila Dalléas (1974) werd een paar jaar geleden verwijderd van een tentoonstelling in Göteborg na protesten uit de moslimgemeenschap. Haar kunstwerk dat (vrouwelijke) seksualiteit combineerde met Koranteksten bleek te controversieel. In Dakar hangt minder expliciet werk: veel roze tinten en schimmen van mensfiguren. Na de censuur-affaire in Göteborg schreef Dalléas een felle aanklacht tegen het Zweedse staatsmuseum. Ze noemt de censuur een vorm van barbarij, maar is zich tegelijk bewuster geworden van de impact die kunst heeft. 'Ik werkte destijds met een zekere ongedwongenheid en ongegeneerdheid. Die heb ik nog steeds, maar ik heb ook kennis gemaakt met verantwoordelijkheid.'

onder Afrikaanse kunstenaars, en levert veel verrassends op. De enorme kleden die bijvoorbeeld de Ghanese kunstenaar El Anatsui 'weeft' van gebruikte flessendoppen en wikkels stralen juist iets koninklijks uit (zie ZAM 4, 2009). Veel Westerse kunstenaars nemen de recycletrend trouwens over – duurzaamheid is behoorlijk hip geworden. Van Afrikaanse kunst wordt vaak gezegd dat ze geëngageerd is, en dat blijkt ook op de hoofdtentoonstelling: milieu, slavernij, grenzen en migratie zijn hier de belangrijkste onderwerpen. Geworstel met verschillende culturen speelt ook in Afrika. Veel Afrikanen wonen al generaties lang buiten hun continent, al dan niet door de omstandigheden gedwongen. Van de geselecteerde kunstenaars woont ongeveer een vijfde in de diaspora (zie ook de kaders).

ERKENNING Tot de hoofdselectie van Dak'art behoort niet de top van de internationaal doorgebroken Afrikaanse kunstenaars. Die zijn tegenwoordig op de Biënnale van Venetië te vinden. Dak'art is vooral een springplank voor een internationale carrière. Dat is duidelijk te merken op een speciale expositie waar werk van eerdere prijswinnaars te zien is. De Senegalees Ndary Lo won in 2002 en 2008 de hoofdprijs met zijn levensgrote installaties. 'Dankzij Dak'art kon ik het werk van andere Afrikaanse kunstenaars leren kennen. En de

biënnale heeft me erkenning op een internationaal plan gebracht.' Voor de Tunesische Fatma Charfi, tien jaar geleden de eerste vrouwelijke hoofdprijswinnaar, heeft Dak'art 'de deur naar de wereld geopend', vertelt ze. Nu heeft ze regelmatig soloshows in Europa en de Verenigde Staten.

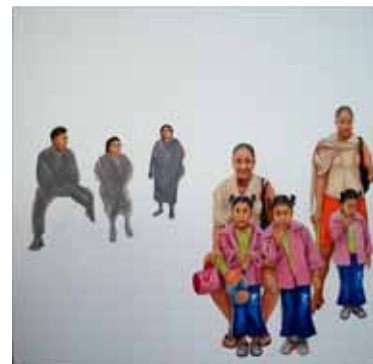
Dakar is een belangrijk netwerkevenement: publiek, kunstenaars en kenners ontmoeten elkaar, galeriehouders en handelaren scouten nieuw talent. Het enthousiasme is overal even groot. Tijdens lezingen, die in een halfopen tent in de museumtuin worden georganiseerd, krijgt het publiek maar niet genoeg van de sprekers. Salah Hassan, hoogleraar Afrikaanse kunstgeschiedenis aan Cornell University, gaat ver over zijn tijdslimiet heen tijdens zijn college over Islamitische kunst. Het publiek wil méér horen, heeft nóg meer vragen.

Er wordt wel eens geklaagd over hoe amateuristisch Dak'art georganiseerd is, over het gebrek aan communicatie en problemen met transport. Toch lukt het de organisatoren steeds weer om een toonaangevende biënnale op poten te krijgen – een prachtige en waardevolle prestatie.

Dit artikel werd mede mogelijk gemaakt dankzij een financiële bijdrage van de Mondriaan Stichting.

Continuum Mauritius, 2010, oil on canvas

BEELD: NIRVEDA ALLECK

De doeken van Nirveda Alleck (1975, Mauritius) lijken foto's, maar zijn vervaardigd met olieverf. Op Dak'art is 'Continuum, Mauritius' te zien, een deel van het grotere project 'Continuum', gemaakt in Zuid-Afrika, Libanon en het eiland Réunion. 'Ik vraag mensen op straat

om voor mijn camera te poseren', vertelt Alleck, 'en daarna schilder ik ze: de eerste keer gewoon zoals ze eruit zien, daarna zoals ze graag zouden willen overkomen.' De ambivalentie van de Mauritiaanse cultuur komt in dit nieuwe werk naar voren: enerzijds het utopisch beeld van

de multi-etnische samenleving, anderzijds de realiteit met politieke, sociale, economische en religieuze problemen.

Winter in Tembisa, 1992

SANTU MOFOKENG

Op 23 september opent Let's Talk, een tentoonstelling met werk van Santu Mofokeng. Mofokeng (1956) wordt gezien als een van de belangrijkste Zuid-Afrikaanse fotografen van zijn generatie. Hij begon zijn carrière als verslaggever van de anti-apartheidsstrijd. Later richtte hij zich op het dagelijks leven in de Zuid-Afrikaanse townships.

Maatschappijkritiek, gekoppeld aan bijna mystieke beelden leverde Mofokeng wereldfaam op. Toch is dit de eerste keer dat er een tentoonstelling van hem in Nederland te zien is. Tot 26 november te zien in de galerie van het Prins Claus Fonds in Amsterdam. www.princeclausfund.org

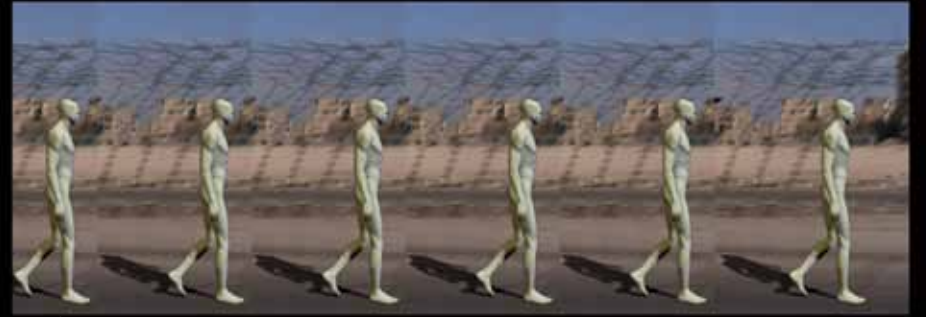

Buddhist Retreat, Near Pietermaritzburg, 2003

FOTO'S: SANTU MOFOKENG

Manifesta 2010

Het spectaculaire pan-Europese kunstevenement Manifesta staat dit jaar in het teken van de relatie tussen Europa en Noord-Afrika. Meer dan 100 kunstenaars komen samen in Murcia, Spanje – een toepasselijke locatie, gezien het Moorse verleden van de stad. Een van hen is Khaled Hafez, die met een videoinstallatie de overeenkomsten tussen Murcia en zijn geboortestad Alexandrië laat zien. Manifesta begint op 9 oktober en duurt nog het hele jaar. Zie www.manifesta8.com

Still from Murcia Dwelling, single channel split screen video, 2010

BEELD: KHALED HAFEZ

Dogtertjie, 2010, olieverf op doek

Brown, 2007, olieverf op doek

BEELDEN: INA VAN ZYL/COURTESY GALERIE ONRUST, AMSTERDAM. FOTO'S: PETER COX & ARIAN BENNING

SCHAAMSTUKKEN

Wie van een Zuid-Afrikaanse kunstenaar politiek engagement verwacht, lijkt aan het verkeerde adres bij Ina van Zyl. Haar solotentoonstelling *Schaamstukken*, dit tot 21 november te zien is in het Gemeentemuseum in Den Haag, bestaat voornamelijk uit close up-beelden van geslachtsdelen, afgewisseld met stillevens van fruit. Maar schijn bedriegt. Van Zyl tekende eerder strips voor het spraakmakende stripblad *Bitterkomix*, ook bekend van Anton Kannemeyer (zie ZAM 4, 2008). Met de vervreemdende stilleven uit *Schaamstukken* wil ze commentaar leveren op thema's als macht en vernedering. Tot 17 oktober hangt werk van Van Zyl ook in het Dordrecht Museum, vanwege haar nominatie voor de Wim Izkasprijs.

www.gemeentemuseum.nl
www.dordrechtmuseum.nl

Marrakech Art Fair

Van links onder met de klok mee: Chéri Samba, *An old child*, 2010, Acrylic and glitter on canvas. BEELD: COURTESY MAGNIN.A, FOTO: FLORIAN KLEINFENN; Farhad Moshiri, *Cabinet TV*, 2008, Oil and glitter on canvas. BEELD: COURTESY GALLERY SORRY WE'RE CLOSED; Valérie Belin, *Untitled*, 2000, from: Moroccan Brides collection, argentic impression glue-backed on aluminium. BEELD: COURTESY GALLERY JÉRÔME DE NOIRMONT, PARIS; Mitra Tabrizian, *Untitled*, 2010, from the series *Another country*, Kodak c-print. BEELD: COURTESY GALLERY CAPRICE HORN

Tussen 9 en 11 oktober bruisen de straten van Marrakech tijdens de eerste Marokkaanse kunstbeurs ooit. Het Es Saadi-paleis vormt het decor voor bijeenkomsten en tentoonstellingen van toonaangevende kunstenaars en galeries. De echte actie vindt buiten plaats, waar fotografen, schilders, graffitiartiesten, dichters en vele anderen hun werk op bijzondere plaatsen presenteren.
www.marrakechartfair.com

PARIJS EERDER DIT JAAR WAS ER IN PARIJS EEN GROTE VEILING VAN AFRIKAANSE KUNST. ZAM-MEDEWERKSTER FENNEKEN VELDkamp WAS ERBIJ. LEES HET VERHAAL OP: WWW.AFRICASERVER.NL/

5 VRAGEN AAN

Peterson Kamwathi (1980, Kenia) was de afgelopen maanden gast aan de Rijksakademie in Amsterdam. Met zijn werk over de verkiezingen van Kenia in 2007 was hij dit jaar te zien op de kunstbiënnale van Dakar.

Met wat voor materiaal werk je?

'Thuis maak ik heel lange tekeningen van bijna 5 meter. Dat wilde ik in Amsterdam ook doen, maar er was te weinig tijd. Ik heb me hier toegelegd op houtsnedes - ik houd van hout! Je raakt in een soort trance tijdens het uitsnijden. Ik werk hier ook met keramiek. Schilderen vind ik een beetje saai worden.'

Waar gaat je werk over?

'Rijen mensen zijn mijn belangrijkste thema. Een rij wachtenden bij verkiezingen, voor een visumaanvraag, bij een bank, voor een winkel. Maar ook rijen gevangenen in Guantánamo. Soms staat een rij voor onderdrukking of ontbering. Maar voor mensen die gaan stemmen, zoals nu voor het referendum voor de grondwetswijziging in Kenia, staat een rij symbool voor verandering.'

Hoe kom je aan zo'n idee?

'Het fenomeen is me opgevallen toen in Nairobi een nieuw bussysteem werd ingevoerd. Eerst gingen mensen met elkaar op de vuist voor een plekje in de bus, nu stonden ze

opeens keurig in de rij. Rijen hebben een eigen dynamiek; er ontstaan gesprekken over werk, politiek. Je kent elkaar niet maar het is toch een sociale ontmoeting. In Nederland zie je trouwens niet zoveel rijen, je moet hier een nummertje trekken.' (Hij wijst lachend naar zijn verzameling nummertjes aan de muur van zijn atelier)

Je houtsnede over de gevangenen bestaat uit allemaal kleine blaadjes. Lieflijk bijna.

'Aanvankelijk wilde ik iets met rijen slaven doen. Ik ben plaatjes gaan zoeken in het Tropenmuseum van slaven die vertrokken vanaf de oostkust van Afrika, waar ik vandaan kom. Daar bestaan weinig illustraties van. De handel in kruidnagel was in die tijd ook belangrijk, en met dat gegeven ben ik toen gaan experimenteren. Ik kwam hier in de lente aan, de blaadjes en de knoppen aan de bomen vielen me op. Zo kwam ik uiteindelijk uit bij blaadjes als symbool voor de handel in mensen.'

Wat is voor jou waardevol aan je verblijf hier?

'Ik kan hier reflecteren, daar is thuis nooit tijd voor. Ik lees boeken, ga naar musea. Ik ben naar 'Matisse tot Malevich' geweest in de Hermitage. Die kleuren van die kunstenaars zijn zo fris, zo levendig! Toen ik dat zag dacht ik: misschien ga ik ooit wel weer schilderen.' (FV)

PETERSON
KAMWATHI

FOTO: PETERSON KAMWATHI

Peterson Kamwathi exposeert van 16 september tot 20 november op de groepstentoonstelling *Coca-Colonized in de Brot Kunsthal* in Wenen en van 20 oktober tot 20 november in een solo-show bij *Ed Cross Fine Art* in Londen.

www.brotkunsthal.com,
www.edcrossfineart.com
FOTO: PETERSON KAMWATHI

Queue#3, Recession, 2010

